

Вх N 77 ср від 18.05.18р.

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора медичних наук, професора Грищука Л. А. на дисертацію Литвинюк Оксани Петрівни на тему: «Туберкульоз у медичних працівників: захворюваність, структура, клінічні особливості, результати лікування, прогнозування ризику розвитку» подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.26 – фтизіатрія (222 – медицина)

Актуальність вибраної теми дисертації.

Туберкульоз (ТБ) легень визначений експертами Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) глобальною проблемою сучасності, що через його епідемічну значущість, соціально-економічні збитки, ускладнений перебіг захворювання та наслідки визнано проблемою всесвітньої небезпеки. За даними експертів ВООЗ, у світі щорічно на ТБ захворюють 8-10 млн. чоловік, з них 4-5 млн. осіб з бактеріовиділенням. На жаль, Україна відноситься до 18 країн Європейського регіону, на які припадає до 87 % випадків ТБ, що в 8,0 разів більше відносно інших країн даного регіону.

В умовах економічної та соціальної кризи в нашій країні найбільш незахищеними виявилися працівники бюджетної сфери, і в тому числі медичні працівники (МП), які за родом своєї професійної діяльності – не тільки один з найбільш вразливих контингентів в плані розвитку ТБ, але представляють й епідеміологічну небезпеку для своїх пацієнтів і колег у разі розвитку захворювання. Крім того, захворюваність на ТБ МП часто призводить до втрати їх працездатності, а в ряді випадків і смерті, що супроводжується додатковими соціально-економічними збитками.

Незважаючи на досить високі показники захворюваності на ТБ МП України, проблема захворюваності, особливості клінічного перебігу різних форм цього захворювання у МП, ефективність його лікування, а також наслідки перенесеного ТБ залишаються мало вивченими. Недостатньо уваги приділяється і профілактиці ТБ у МП як в установах загальної лікувальної мережі (ЗЛМ), так і в протитуберкульозних закладах (ПТЗ). Питання результатів лікування, як безпосередніх, так і віддалених, хворих на ТБ МП також вивчалися в нашій країні лише частково, тому повністю картина щодо ефективності лікування

цього захворювання у МП залишається неповною. Вирішення всіх цих питань дозволить підвищити ефективність протитуберкульозних заходів серед МП України. Окрім того, розроблений алгоритм прогнозування ризику розвитку ТБ підвищить ефективність профілактики ТБ у МП не лише установ фтизіатричного профілю, але й загальної лікувальної мережі.

Таким чином, обраний дисетранткою напрямок наукового дослідження є перспективним, оскільки дозволяє підвищити ефективність профілактики та лікування МП з ТБ легень, а також вивчити та проаналізувати особливості цього захворювання у вказаної професійної групи.

Зв'язок теми дисертації з державними чи галузевими науковими програмами.

Дисертаційна робота виконана в рамках науково-дослідної роботи кафедри фтизіатрії і пульмонології Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П.Л. Шупика «Вивчити частоту, структуру, клінічні особливості, результати лікування і можливості прогнозування ризику туберкульозу у медичних працівників» (№ державної реєстрації 0115U005364).

Новизна дослідження та одержаних результатів.

Вперше в динаміці за період 2007-2015 рр. вивчено захворюваність та її структуру у МП Вінницької області. Отримані нові наукові дані про структуру захворюваності на ТБ серед МП Вінницької області, яка для легеневого ТБ була нижчою, ніж серед населення області, але на позалегеневий ТБ – вищою, ніж серед населення області. Деструктивні, мультирезистентні форми захворювання та бактеріовиділення діагностувались у МП рідше, ніж серед населення області.

Отримано нові дані про клінічні особливості вперше діагностованого туберкульозу (ВДТБ) легень у МП, до яких відносився більш сприятливий перебіг захворювання, ніж серед населення.

Отримані додаткові дані про результати лікування МП з вперше діагностованим туберкульозом легень, які у них виявились кращими, ніж серед населення Вінницької області.

Розроблено алгоритм прогнозування ризику виникнення ТБ у МП, який дозволяє оптимізувати профілактичні заходи серед МП з високим ризиком захворювання, проводити професійний відбір при їх працевлаштуванні, особливо у ПТЗ.

Практичне значення результатів дослідження.

Отримані дані щодо захворюваності МП на ТБ у в установах ЗЛМ та ПТЗ Вінницької області протягом 2007-2015 років дозволяють використовувати їх для моніторингу захворюваності та поширеності різних форм ТБ у МП та планування протитуберкульозних заходів серед працівників системи охорони здоров'я. Запропонований алгоритм прогнозування ризику виникнення ТБ у МП в залежності від ряду факторів дозволяє оптимізувати профілактичні заходи серед МП з високим ризиком захворювання, проводити професійний відбір при їх працевлаштуванні, коригувати або адаптувати заходи інфекційного контролю, особливо у ПТЗ.

Результати роботи впроваджені в практичну роботу відділень Вінницького обласного спеціалізованого територіального медичного об'єднання «Фтизіатрія», Івано-Франківського обласного фтизіопульмонологічного центру, КЗ «Дніпропетровський обласний протитуберкульозний диспансер ДОР», КЗ «Дніпропетровське обласне клінічне лікувально-профілактичне об'єднання «Фтизіатрія» ДОР», ДУ «Національний інститут фтизіатрії і пульмонології ім. Ф.Г. Яновського НАМН України». Основні положення дисертації використовуються в програмах навчального процесу студентів та слухачів факультету післядипломної освіти кафедри фтизіатрії з курсом клінічної імунології Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова, кафедри фтизіатрії і пульмонології Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П. Л. Шупика.

Зміст та оформлення дисертації.

Дисертація має класичну структуру і складається із вступу, огляду літератури, характеристики матеріалів та методів дослідження, чотирьох розділів власних досліджень, аналізу та обговорення результатів, висновків, практичних рекомендацій, списку використаної літератури, додатків. Дисертаційна робота ілюстрована таблицями та рисунками.

«**Вступ**» написаний за встановленою для дисертацій формою і дозволяє отримати чітку уяву про невирішені питання щодо недосконалості профілактики та діагностики ТБ у МП. У «Вступі» наведена актуальність роботи, мета, задачі, об'єкт, предмет дослідження, наукова новизна, практичне значення роботи, впровадження результатів дослідження в практику, доповіді й публікації по матеріалам дисертації.

Розділ 1 «Огляд літератури» викладений на 27 сторінках, складається з 3-х підрозділів, які відповідають основним напрямкам особистих досліджень автора. Огляд літератури надає уяву про сучасні дані щодо розвитку та структури ТБ в цілому та у МП України та світу, висвітлює існуючі проблеми щодо профілактики, діагностики та лікування цього захворювання у МП та доводить необхідність підвищити ефективність профілактичних заходів в цій професійній групі шляхом вивчення особливостей перебігу, результатів лікування та наслідків ТБ у МП. Змістовно розкриті питання сучасних методів діагностики захворювання та оцінки ефективності лікування МП з ТБ.

У **розділі 2** наведені необхідні матеріали про клінічну характеристику хворих, методику їх обстеження, сучасні методи клінічних і лабораторних досліджень, оцінку результатів лікування та методи статистичної обробки отриманих даних, підібрані та проаналізовані методи для розробки алгоритму прогнозування ризику розвитку захворювання у МП.

В **3 розділі** наведені дані щодо захворюваності та особливостей професійної, вікової, статевої та клінічної структури ТБ у МП ЗЛМ та ПТЗ Вінницької області. Так, за 9-річний період спостереження захворюваність населення Вінницької області була вищою, ніж у МП регіону.

Структура випадків ТБ у МП та в популяції населення Вінницької області була майже ідентичною. Деструктивні форми ТБ мали місце в 47,0 % МП проти 50,3% випадків серед населення області, а форми ТБ з бактеріовиділенням – у 57,0 % та у 54,9% відповідно. Захворюваність на ТБ медичного персоналу як ЗЛМ, так і ПТЗ достовірно була найбільш висока в перші 5 років роботи (55,0 % всіх випадків), особливо у працівників ПТЗ (69,5 %). В гендерній структурі ТБ у МП переважали особи жіночої статі (87,8 %, показник захворюваності - 51,5 проти 33,7 у чоловіків на 100 тис. медичних працівників відповідної статі). Занепокоєність викликає те, що захворюваність у МП ПТЗ в 16 разів (782,4 на 48,7 на 100 тис. осіб відповідно) перевищувала показник у МП регіону.

В 4 розділі роботи проаналізовано особливості туберкульозного процесу та клінічного перебігу ВДТБ легень у МП. Проведене дослідження дозволило встановити, що до клінічних особливостей перебігу ТБ у МП відноситься більш сприятливий перебіг захворювання, ніж у населення області.

5 розділ відображає результати та ефективність лікування хворих на ВДТБ легень МП. Так, результати інтенсивної фази хіміотерапії у МП та населення регіону були в цілому ідентичними, але при цьому рубцювання деструкцій в легенях в кінці даної фази у МП спостерігалось в 2,3 рази частіше, ніж серед населення області. Результати основного курсу хіміотерапії у МП та населення регіону виявились в цілому ідентичними також, за виключенням рубцювання деструкції в легеневій паренхімі, оскільки у МП ці результати були кращими, а рубцювання порожнини деструкції в легенях відбувалося в більш короткі терміни. Але при цьому ефективність лікування МП на момент завершення основного курсу хіміотерапії за показниками когортного аналізу була вищою, ніж населення області, оскільки ефективне лікування мало місце в 97,0 проти 82,4 % випадків відповідно. Віддалені результати лікування МП з ВДТБ легень також виявились кращими, ніж населення області, оскільки частота рецидивів ТБ у МП склала 13,9 % проти 20,6% для населення регіону.

6 розділ роботи присвячений розробці алгоритму прогнозування ризику розвитку ТБ у МП. Автор виявила основні фактори ризику розвитку цього

захворювання за допомогою методу кореляційного аналізу та на основі проведення логістичної регресії та багатофакторного аналізу побудувала відповідну модель. Це підтверджує можливість використання розробленого алгоритму для прогнозування ризику розвитку ТБ у МП та отримання максимально достовірного результату.

Розділ «Обговорення результатів» містить змістовний аналіз даних проведення відповідних досліджень та одержаних при цьому результатів, а також свідчить про вирішення важливої для фтизіатрії задачі – підвищення ефективності профілактики та діагностики ТБ у МП шляхом вивчення захворюваності, структури, особливостей перебігу, результатів лікування, розробки алгоритму прогнозування ризику розвитку.

Аналіз і узагальнення результатів дослідження відображають актуальність, мету, завдання, наукову новизну, найсуттєвіші результати і практичне значення роботи, комплексний та сучасний рівень проведених досліджень. Порівняння результатів власних досліджень з відомими даними та їх обговорення підтверджує новизну і важливість проведених досліджень та отриманих висновків.

Висновки дисертації та практичні рекомендації відповідають поставленим завданням роботи, випливають із її матеріалів і результатів, обґрунтовані, чітко сформульовані та містять нові важливі науково-практичні положення.

Перелік літературних джерел оформлений згідно стандарту, викладений на 23 сторінках, який нараховує 210 найменувань (126 іноземних).

Ступінь обґрунтованості та достовірності положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертаційна робота виконана на сучасному науково-методичному рівні і ґрунтується на достатній кількості клінічного матеріалу. Методи дослідження сучасні, інформативні, специфічні і адекватні поставленій меті та завданням.

Усі положення та висновки спираються на статистично оброблені дані. Дані результатів обстеження хворих на туберкульоз легень зберігались, оброблювалися та обчислювалися за допомогою ліцензійних програмних продуктів, які входять в пакет Microsoft Office Professional 2007 (Exel), ліцензія Russian Academic OPEN No Level №43437596.

Первинну документацію оформлено згідно вимог. Вона повністю підтверджує всі етапи виконаної роботи.

Повнота викладу матеріалів дисертації в опублікованих працях і в авторефераті.

За темою дисертації опубліковано 23 наукові праці: 10 статей у фахових виданнях, рекомендованих МОН України (у тому числі 8 статей у журналах та збірниках, зареєстрованих у міжнародних наукометричних базах Index Copernicus, Science Index та Google Scholar), 1 стаття – у закордонному виданні), 12 тез доповідей на науково-практичних конференціях, конгресах і симпозіумах.

Основні положення роботи висвітлені на IV міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених (Вінниця, 2013), V (67) міжнародному науково-практичному конгресі студентів та молодих вчених «Актуальні проблеми сучасної медицини» (Київ, 2013), науково-практичній конференції з міжнародною участю «Актуальні питання коморбідності при захворюваннях органів дихання та туберкульозі» (Чернівці, 2015), IV науковому симпозіумі з міжнародною участю «Імунопатологія при захворюваннях органів дихання і травлення», (Тернопіль, 2015), XIII міжнародній конференції студентів та молодих вчених «Перший крок в науку», Вінниця, 2016), XXI міжнародному медичному конгресі студентів і молодих вчених (Тернопіль, 2017), V науковому симпозіумі «Імунопатологія при захворюваннях органів дихання і травлення» (Тернопіль, 2017). Автореферат містить всі основні положення дисертаційної роботи. Все це свідчить на користь повноти викладення матеріалу в опублікованих працях та авторефераті.

Недоліки дисертації та автореферату щодо їх змісту і оформлення.

Принципових зауважень негативного характеру до тексту дисертаційної роботи і автореферату немає. Дисертація і автореферат оформлені відповідно до існуючих вимог та в цілому заслуговують позитивної оцінки.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу О. П. Литвинюк в цілому, слід відмітити, що в роботі наявні нечисленні орфографічні та стилістичні помилки. При написанні огляду літератури можна було б більше використати літературних джерел за останні 5 років. Загалом дані зауваження несуттєві і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи. У ході аналізу дисертаційного дослідження виникли такі запитання:

1. З чим пов'язана більш висока захворюваність МП ПТЗ у відділеннях для хворих на ВДТБ легень?
2. Якими були основні причини захворювання на ТБ у МП Вінницької області?
3. Чи вивчався Вами зв'язок між заходами інфекційного контролю та захворюваністю МП на ТБ?

Поставлені запитання та зроблені зауваження, які виникли в процесі рецензування дисертаційної роботи, не носять принципового характеру і не знижують загального значення одержаних дисертантом результатів.

Рекомендації щодо використання результатів дисертації у практиці.

Результати дисертаційної роботи можуть бути впроваджені в практичну діяльність протитуберкульозних закладів та закладів загальної лікувальної мережі з метою підвищення ефективності профілактики та діагностики ТБ у МП. Матеріали дисертації можуть бути використані у процесі навчання студентів та лікарів-інтернів на кафедрах фтизіатрії і пульмонології, а також в післядипломній підготовці лікарів-фтизіатрів.

Відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертація Литвинюк Оксани Петрівни «Туберкульоз у медичних працівників: захворюваність, структура, клінічні особливості, результати

лікування, прогнозування ризику розвитку», яка виконана під керівництвом доктора медичних наук, професора Зайкова С. В., є завершеною науково-дослідною роботою, що містить нове вирішення актуальної і важливої задачі фтизіатрії – підвищення ефективності діагностики і профілактики ТБ у МП шляхом вивчення його частоти, структури, особливостей перебігу, результатів лікування, розробки алгоритму прогнозування ризику розвитку.

Результати дисертації мають суттєве науково-практичне значення. Матеріали дисертації широко опубліковані в науковій пресі та апробовані.

Дисертація відповідає спеціальності 14.01.26 – фтизіатрія і профілю спеціалізованої вченої ради Д 26.552.01.

За актуальністю, науковою новизною та практичним значенням дисертаційна робота О. П. Литвинюк відповідає вимогам п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів» щодо кандидатських дисертацій, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.26 – фтизіатрія.

Офіційний опонент,
професор кафедри пропедевтики
внутрішньої медицини та фтизіатрії,
ДВНЗ «Тернопільський державний
медичний університет
імені І.Я. Горбачевського МОЗ України»,
доктор медичних наук, професор

Особистий підпис

Помічник ректора з кадрових питань
Тернопільського медуніверситету

завірю

Л. А. Грищук